Państwo idealne Platona

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Prezentacja multimedialna
- Prezentacja TED
- Dla nauczyciela

Bibliografia:

- Źródło: Platon, *Państwo*, t. VII, tłum. W. Witwicki, Kęty 2001.
- Źródło: Marcin Jendrzejczak, *Idee sprawiedliwości oraz własności w interpretacji Platona i Arystotelesa*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe” 2015, t. 236 .

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy możliwe jest państwo idealne, zapewniające szczęście wszystkim obywatelom? Kto miałby stać na jego czele? Platon postawiłby tam filozofów. Jego wizja idealnego państwa była pierwszą utopią. Całą koncepcję wywiódł z rozważań na temat duszy i cnót. Między innymi rząd reprezentujący rozum miał kontrolować niższe warstwy społeczne, kierujące się pożądliwością. Dziś wiemy, że utopie są niebezpieczne i próby wcielenia ich w życie kończą się totalitaryzmem. W państwie Platona nie było miejsca na własność prywatną ani na artystyczną wolność. Filozof uważał, że sztuka, często odwołująca się do niższych warstw duszy, i tworzona pod wpływem niejasnej intuicji poezja stanowią jedynie zagrożenie dla porządku. Weryfikacji podlegać miała też muzyka. Czy w takim razie to nie Platon wymyślił cenzurę?

Twoje cele

- Poznasz stworzoną przez Platona wizję idealnego państwa – pierwszej utopii.
- Przeanalizujesz koncepcję Platona na temat funkcjonowania różnych modeli ustroju politycznego.
- Zastanowisz się, w jaki sposób metafora Platońskiej jaskini może odnosić się do obywateli państwa.
- Rozważysz, czy edukacja ma pozytywny wpływ na człowieka uwięzionego w platońskiej jaskini.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat idealnego państwa Platona, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- Platon: teoria duszy
- W poszukiwaniu idealnego państwa: Platon i Arystoteles
- Platon. Część druga: poznanie
- Zakamarki filozofii Platona

Nagranie dostępne pod adresem https://zpe.gov.pl/a/DlrqYmc54

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie dźwiękowe Państwo idealne Platona.

Polityka

Dialog *Państwo* jest poświęcony tematyce sprawiedliwości i jej znaczenia w idealnie funkcjonującym państwie.

Teoria duszy i teoria cnót były ściśle związane z platońską teorią państwa przedstawioną w dialogu *Państwo.* Według Platona, trzy części duszy: **roztropna, gniewliwa** i **pożądliwa** odpowiadają kolejno trzem warstwom społecznym wchodzącym w skład doskonałej rzeczypospolitej: **królom, żołnierzom** i **ludowi**.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zdaniem Platona, **wzorowe państwo to takie miejsce, w którym realizuje się dobro moralne**. Odpowiedzialni są za to królowie, pełniący wraz z żołnierzami funkcję strażników państwa.

Strażników obowiązuje wiele szczegółowych nakazów, z których najistotniejsze to:

- **zachowanie wspólnoty majątkowej** – w odróżnieniu od ludu obywatele wyższych klas nie mogą posiadać prywatnych dóbr ani bogactw, co ma umacniać w nich poczucie wspólnoty. Wyeliminowanie własności prywatnej z projektu idealnego

Fragment papirusu z częścią passusu *Państwa* Platona z III w. n.e.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

państwa to motyw, który będzie się pojawiać we wszystkich nowożytnych utopiach.

- **zachowanie wspólnoty rodzin** – Platon uważał, że strażnicy powinni mieć nie tylko wspólne rzeczy, wyżywienie i mieszkania, lecz także wspólne żony i dzieci. Niemowlęta zaraz po urodzeniu byłyby odbierane matkom, aby rodzice i dzieci się nie znali. Taki system miał zmniejszyć podziały między ludźmi.

Platon sądził, że posiadanie zarówno rodziny, jak i dóbr osobistych, podsyca ludzki egoizm i ducha rywalizacji. Tymczasem gdy jeden obywatel staje się potencjalnym krewnym drugiego, wzrasta poczucie wspólnoty i odpowiedzialności za państwo, które ma być jedną wielką rodziną.

Wychowanie i edukacja

W platońskiej rzeczypospolitej bardzo ważna była sprawa wychowania i wykształcenia młodzieży mającej w przyszłości objąć roztropne rządy.

Zdjęcie przedstawia starożytny fresk. Znajduje się na nim trzech mężczyzn w togach. Jeden z nich trzyma w ręce wazę, drugi gra na dwóch fletach, trzeci trzyma w rękach lirę.

Zdjęcie przedstawia starożytny fresk. Znajduje się na nim trzech mężczyzn w togach. Jeden z nich trzyma w ręce wazę, drugi gra na dwóch fletach, trzeci trzyma w rękach lirę.

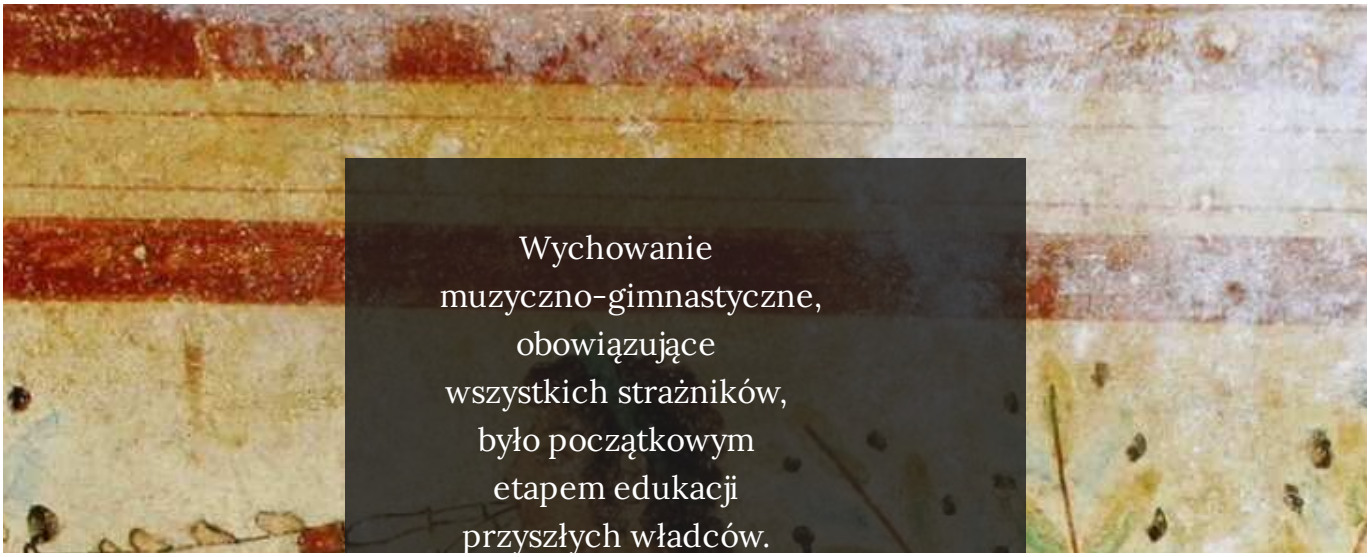

Wychowanie muzyczno-gimnastyczne, obowiązujące wszystkich strażników, było początkowym etapem edukacji przyszłych władców.

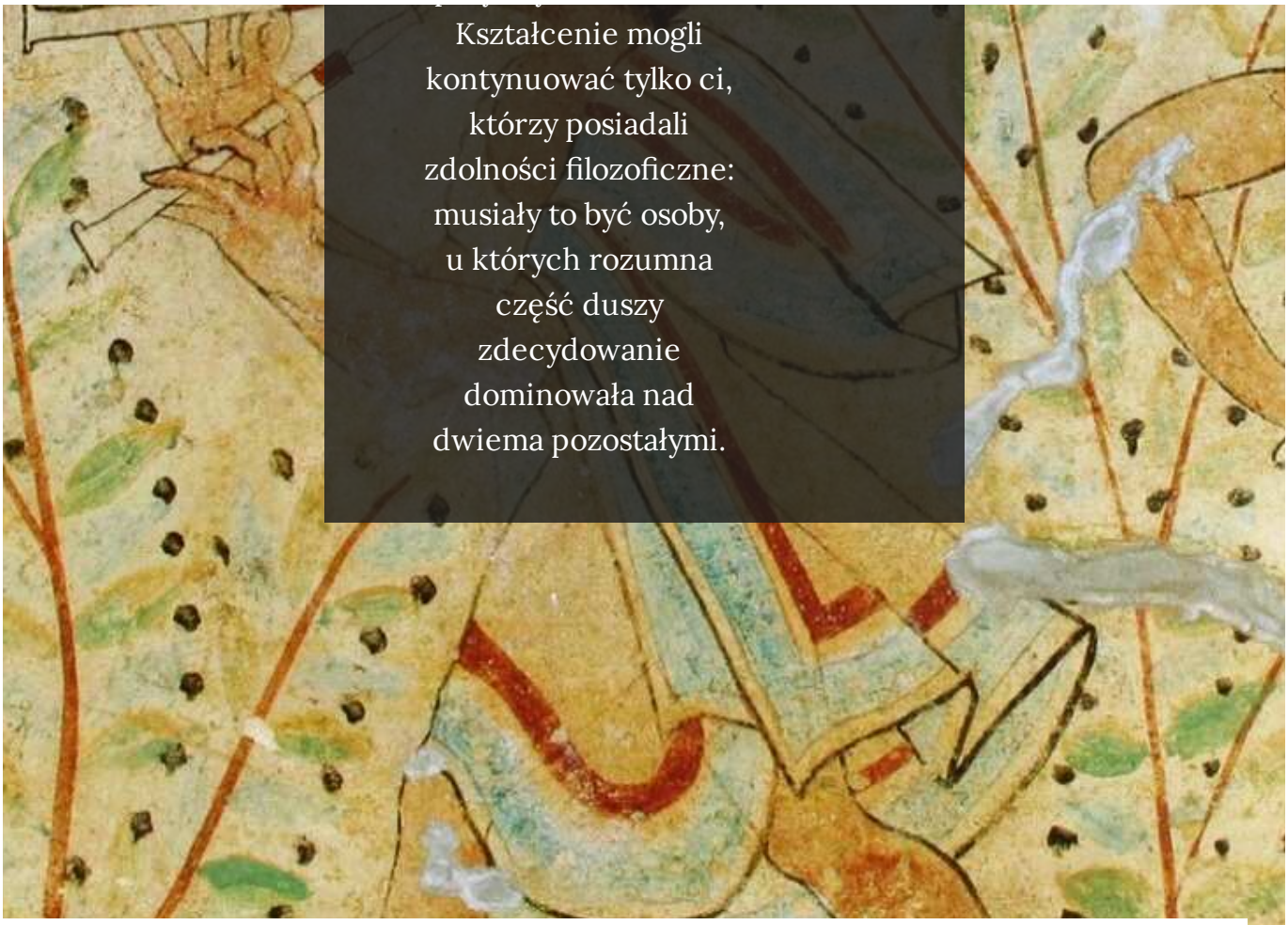

Fresk z muzykantami w grobie lampartów, Nekropola Monterozzi, Tarquinia, ok. 500 p.n.e.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Trzeba podkreślić, że edukacja obowiązywała zarówno mężczyzn, jak i kobiety i była prowadzona do 18 roku życia tak samo dla obu płci. Kobiety były wyłączone z ćwiczeń wojskowych. Podobnie rzecz się miała z pełnieniem obowiązków. **Równouprawnienie**

kobiet w sprawach państwowych, które występuje w koncepcji idealnego państwa Platona, było czymś wyjątkowym w historii starożytnej myśli.

Platon nie był jednak zwolennikiem równouprawnienia wszystkich klas w edukacji. Uważał, że należy edukować tylko dzieci rządców i filozofów. Jego metody edukacyjne wykluczały stosowanie kar, poza przypadkami gdy uczeń wykazał brak szacunku do osób starszych. Mimo tego, system edukacyjny Platona nie był łagodny. Uważał on, że dziec należy wychowywać w instytucjach państwowych, ponieważ w przyszłości mają służyć dobru i potrzebom państwa.

Edukacja i wychowanie młodych obywateli miała odbywać się przez zabawę, muzykę i gimnastykę. Platon zwracał uwagę na potrzeby rozbudzania w dzieciach ducha patriotyzmu. Służyć temu miało opowiadanie baśni i legend. Dużą rolę w edukacji przypisywał muzyce, jako elementowi mającemu budzić uczucia estetyczne w wychowankach. Dodatkowo Platon podkreślał, że poprzez pieśni można przekazywać porządane wzory i w ten sposób kształtować morale.
Źródło: *Uniwersytet w Atenach*, domena publiczna.

W nauczaniu młodzieży **sztuka** miała być poddana głębokiej selekcji. W poezji należało wyeliminować wszystko, co jest niemoralne i fałszywe, a w muzyce – tonacje czyniące duszę zniewieściałą. Platon krytykował sztukę, twierdząc, że artyści odwołują się do nierozumnych władz duszy, do niższych i gorszych części człowieka. Poeta nigdy nie tworzy z uwagi na wiedzę i poznanie prawdy, ale pod wpływem jakiejś irracjonalnej intuicji. Ponadto sztuka, oprócz tego, że zaciemnia prawdę i osłabia rozum, jest naśladownictwem (gr. *mímesis*) i to naśladownictwem nie idei, ale ułomnego świata zmysłowego. Stanowi więc naśladownictwo naśladownictwa, gdyż sama rzeczywistość materialna to jedynie odzwierciedlenie prawdziwego świata idei. Dlatego sztukę, o ile nie służy dobru

i prawdzie, należy potępić, a jej rzemieślników wyłączyć z grona obywateli i najlepiej skazać na wygnanie.

Muzeum Narodowe w Rzymie.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., Pixabay, licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

dialektyka

(gr. *dialektikē* (*téchnē*) – dialektyczna (sztuka): *diá* – przez, poprzez + *lego* – mówię, łączę, zbieram) przeciwieństwo metody informacyjnej; jest metodą pytania i odpowiedzi, dialogu i rozmowy prowadzącej do obalania mniemań i „rodzenia się" wiedzy prawdziwej

inteligibilność

(łac. pojmowalność) własność, dzięki której coś jest dostępne wyłącznie poznaniu intelektualnemu; inteligibilny – w odniesieniu do bytu: racjonalny, logiczny i dlatego poddający się poznawaniu

paideia

(gr. *país* dziecko, dosłownie wychowanie, wykształcenie dziecka), w starożytnej Grecji oznaczało wychowanie dzieci, a od późnego okresu klasycznego kształcenie ogólne; humanizacja; dążenie do idealnej jedności cielesnego, politycznego i muzycznego wychowania w ramach greckiego *polis*

utopia

projekt dobrego społeczeństwa wcielającego w życie najistotniejsze wartości: dobro, sprawiedliwość, równość, wolność itp., artykułowany w różnych formach twórczości – literackiej, filozoficznej, filmowej

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Na podstawie mitu jaskini z *Państwa* przedstawi polityczną rolę osoby, której udało się wyjść z jaskinii.

Platon

Państwo

Źródło: Platon, *Państwo*, t. VII, tłum. W. Witwicki, Kęty 2001.

Polecenie 2

Przedstaw graficznie mit jaskini z *Państwa* i objaśnij jego znaczenie. W odpowiedzi uwzględnij naukę Platona o dwóch światach: idealnym i zmysłowym.

Polecenie 3

Odpowiedz na pytania: W jakiej sytuacji znajduje się człowiek uwięziony w jaskini? Czy jego położenie może się zmienić pod wpływem edukacji?

Polecenie 4

Odpowiedz na pytanie: jak sądzisz, w jaki sposób poznanie prawdziwego bytu i najwyższej idei Dobra wpływa na obywateli państwa i jego przywódców?

Prezentacja TED

Okiem eksperta

Przekonaj się, co na ten temat sprawiedliwości Platona powiedział ekspert.

Polecenie 1

Wysłuchaj wykładu i zastanów się, czy Platońska rzeczpospolita jest rzeczywiście idealna? Czy chciałbyś żyć w takim państwie? Przedstaw swą argumentację.

Film dostępny pod adresem https://zpe.gov.pl/a/DzTGmpxWd

Film edukacyjny. Istota sprawiedliwości według Platona.

Wykłada dr Tomasz Mazur.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału Istota sprawiedliwości według Platona.

Marcin Jendrzejczak

Idee sprawiedliwości oraz własności w interpretacji Platona i Arystotelesa

Sprawiedliwość zdaniem Platona jest czymś, co „mieszka” zarówno w pojedynczych ludziach, jak i w całych państwach. To, co większe, jest bowiem podobne do tego, co mniejsze, czyli państwo do człowieka. W państwie cnotą specyficzną dla klasy rządzących jest mądrość; dla strażników męstwo, a dla wszystkich klas opanowanie wewnętrzne – zdolność panowania nad żądzami. Zdolność ta wyraża się w zgodzie dotyczącej tego, która klasa ma rządzić. Czwarta cnota, sprawiedliwość, oznacza, że każdy zajmuje się tą jedną rzeczą, do której ma największe wrodzone zdolności. Według Sokratesa „[...]

każdy obywatel powinien się zajmować czymś jednym, tym, do czego by miał największe dyspozycje wrodzone. […] to gotowa być sprawiedliwość – robić swoje". Platońska idea sprawiedliwości ma więc charakter zasadniczo nieegalitarny, zakłada bowiem wrodzoną nierówność ludzi. Nierówność ta nie jest powodem ubolewania Platona, lecz przeciwnie – staje się podstawą jego poglądów na sprawiedliwość i społeczny podział pracy. Ten realizowany jest w ramach trzech grup: rządzących, strażników i pracowników. W przypadku gdy dzieci członków danej „klasy" są ponadprzeciętnie zdolne albo zbyt mało zdolne, istnieje możliwość przeniesienia ich do wyższej lub niższej „klasy".

Źródło: Marcin Jendrzejczak, *Idee sprawiedliwości oraz własności w interpretacji Platona i Arystotelesa*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe" 2015, t. 236 .

Polecenie 2

Odpowiedz na pytania: Dlaczego, zdaniem Platona, lepiej być sprawiedliwym niż szczęśliwym? Czy taka perspektywa znajduje swoje uzasadnienie w dzisiejszych czasach?

Ćwiczenia i polecenia

Ćwiczenie 1

Zaznacz, które z poniższych zdań najlepiej oddaje ideę sprawiedliwego państwa Platona.

- ○ Państwo może być sprawiedliwe wtedy i tylko wtedy, gdy jego obywatele będą postrzegani przez ich polityczną użyteczność.
- ○ Państwo jest sprawiedliwe, jeżeli każdy człowiek w miarę możliwości realizuje swój potencjał, nie szkodząc przy tym innym.
- ○ Istotą sprawiedliwego państwa jest stworzenie dopasowanego dla każdego obywatela modelu edukacji.

Ćwiczenie 2

Połącz w pary przedstawione przez Platona przeciwstawne modele władzy.

demokracja	oligarchia
monarchia	tyrania tłumu
arystokracja	tyrania

Polecenie 3

Przypomnij sobie swoje odpowiedzi z ćwiczenia 2. Odpowiedz na pytanie, jakie są cechy charakterystyczne dla każdego z wymienionych tam ustrojów politycznych?

Ćwiczenie 3

Czy jest merytokracja? Zaznacz kolorem zielonym zdania, które ją charakteryzują, a kolorem czerwonym zdania nieodnoszące się do niej.

Model ustroju, w którym elita rządząca ma wiedzę, rozumie swoich obywateli i działa dla dobra ogółu.
Rządy większości, w których większość elektoratu realizuje własne cele.
Forma rządów polegająca na sprawowaniu władzy przez niewielką grupę ludzi.
Ustrój społeczny, w którym pozycje obywateli są uzależnione są od kompetencji, definiowanych jako połączenie inteligencji i edukacji.
Ustrój polityczny oparty na podziale władzy, w którym źródło władzy stanowi wola większości obywateli.

Polecenie 4

Przeprowadźcie sąd nad Platonem. Podzielcie się na trzy grupy: jedna będzie oskarżać Platona o propagowanie totalitaryzmu (oskarżyciele), druga będzie go przed tym zarzutem broniła (obrońcy), trzecia wyda wyrok (sędziowie). Przygotujcie starannie argumenty.

Oskarżyciele

Obrońcy

Sędziowie

Praca domowa

Wyjaśnij stwierdzenie: „Wszystkie drogi prowadzą do Platona". Czy ma ono odniesienie we współczesnej filozofii i kulturze?

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Państwo idealne Platona

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:
Zakres podstawowy
Treści nauczania – wymagania szczegółowe
VII. Filozofia i kultura europejska jako „przypisy do Platona". Uczeń:
1) przedstawia oraz interpretuje wielkie alegorie Platona (jedna do wyboru): „drugie żeglowanie (wyprawa)" i „słońce" (Fedon, 98 c – 100 b), „jaskinia" (Państwo, 514 a – 517 a), „skrzydlaty zaprzęg" (Fajdros, 246 a–b, 253 d–e), „pierścień Gygesa" (Państwo, 358 e – 361 d);
3) wyjaśnia sens potoczny i sensy filozoficzne terminu idealizm;
4) wskazuje na wybranym przykładzie na obecność platonizmu w późniejszych epokach (np. w teologicznej myśli średniowiecznej, w nowożytnym matematycznym przyrodoznawstwie, w politycznych próbach budowania „państwa doskonałego").

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje cyfrowe.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie Platońskiej koncepcji państwa idealnego, również jako utopii;
- charakteryzuje modele ustroju politycznego w filozofii Platona;
- rozpoznaje wpływ Platońskiej metafory jaskini na model państwa sprawiedliwego;
- rozważa wpływ edukacji na człowieka uwięzionego w platońskiej jaskini.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- metoda akwarium;
- prezentacja multimedialna;
- film edukacyjny.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Państwo idealne Platona". Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczenia nr 2 z sekcji „Prezentacja TED" na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj".
2. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się medium w sekcji „Film edukacyjny".

Faza wprowadzająca:

1. Po zalogowaniu na platformie nauczyciel prezentuje (na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika) temat lekcji oraz cele zajęć. Omawia lub ustala razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji. Prosi wybranego ucznia o przeczytanie pytania znajdującego się we wprowadzeniu do e-materiału: *Czy możliwe jest państwo idealne, zapewniające szczęście wszystkim obywatelom? Uzasadnij odpowiedź.* i rozpoczęcie dyskusji na podstawie przeczytanego przed lekcją tekstu. Po zakończeniu dyskusji chętna/wybrana osoba przedstawia wnioski.
3. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: *Czy Platońska rzeczpospolita jest rzeczywiście idealna? Czy chciałbyś żyć w takim państwie?*

Faza realizacyjna:

1. **Metoda akwarium.** Nauczyciel prosi uczniów, by podzieli się na trzy grupy. Informuje, że będą uczestniczyć w dyskusji: sąd nad Platonem. Wyjaśnia, że ten typ dyskusji określany jest jako metoda akwarium. Prowadzący zajęcia przedstawia zasady pracy: pierwsza grupa (oskarżyciele) siada w kręgu i oskarża Platona o propagowanie totalitaryzmu, w tym samym czasie druga grupa (obrońcy) zajmuje miejsca dookoła i obserwuje przebieg dyskusji, po czym będzie go przed tym zarzutem broniła. Trzecia grupa wyda wyrok (sędziowie). Zadaniem grup jest analiza doboru i skuteczności argumentów, przestrzegania zasad i ogólnego przebiegu debaty. Nauczyciel wyznacza dokładny czas dyskusji. Po zakończeniu debaty uczniowie mogą zamienić się rolami. Następnie prowadzący zajęcia prosi wybranych uczniów o dokonanie oceny umiejętności prowadzenia dyskusji, trzymania się tematu, doboru argumentów itp. koleżanek i kolegów z grupy dyskutującej.
2. **Praca z multimedium**. Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna". Uczniowie po zapoznaniu się z nim dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytania:
   — grupa 1: W jakiej sytuacji znajduje się człowiek uwięziony w jaskini? Czy jego położenie może się zmienić pod wpływem edukacji?
   — grupa 2: W jaki sposób poznanie prawdziwego bytu i najwyższej idei Dobra wpływa na obywateli państwa i jego przywódców?. Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimedium**. Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Prezentacja TED". Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne z sekcji „Prezentacja TED". Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.

Faza podsumowująca:

1. Zalogowany na platformę nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie". Każdy uczeń ma dokończyć zdanie, odwołując się do wyświetlonych treści: Zaczynam się zastanawiać…
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wyjaśnij twierdzenie: „wszystkie drogi prowadzą do Platona". Czy ma ono odniesienie we współczesnej filozofii i kulturze?

2. Przedstaw graficznie mit jaskini z Państwa i objaśnij jego znaczenie. W swojej odpowiedzi uwzględnij naukę Platona o dwóch światach: idealnym i zmysłowym.

Materiały pomocnicze:

- Winkler M., Commichau A., *Sztuka prowadzenia wykładów i lekcji*, Kraków 2008.
- Femiak T., *O sztuce uświadomionego mówienia – czyli jakiej filozofii uczniowie potrzebują?*, w: „Edukacja Filozoficzna" 32(2001), s. 147–160.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Prezentacja multimedialna" i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.